

Idrætslitteratur 1996-97 – en oversigt

Jørn Hansen og Niels Kayser Nielsen

Litteraturen om idræt, sport og krop flyder efterhånden i en lind strøm. De tider er forbi, hvor man måtte glæde sig over nogle få interessante værker. I dag er problemet snarere, hvorledes man vælger ud. Den følgende oversigt gør derfor ikke krav på fuldstændighed, men er udtryk for en vis prioritering og systematisering. Der er nemlig nok at tage fat på.

Mere konkret er der i dag en stigende opmærksomhed på, at man må gå på to ben, når sport og idræt skal undersøges i et humanistisk-samfundsvidenskabeligt perspektiv: dels må man analysere, hvad sport og idræt egentlig er (og det er slet ikke så ligetil), dels må man søge at få kundskab om sporten og idrættens rolle i samfundet, kulturen og historien. Den der beskæftiger sig med idrættens humanistisk-samfundsvidenskabelige dimension må altså dels have et tæt, dybdeempirisk kendskab til sport og idræt, være en egentlig connaisseur, dels have forstand på andet end idræthistorie. Der forudsættes altså også et bredt kendskab til såvel den samlede Verdens- og Danmarkshistorie som til kulturteori og -historie.

Set i dette perspektiv er det glædeligt, at sport og idræt nu endelig er ved at blive gjort til genstand for kulturanalyse. Der skal her peges på to centrale værker. Det ene er Andrew Blake: *The Body Language. The Meaning of Modern Sport*. London: Wishart and Lawrence. Værket er interes-

sant derved, at det som noget forholdsvis nyt ser sporten i lyset af en generel kropskultur, samtidig med at det anskuer sporten som en fortælling for os selv om os selv, der strukturerer tid, rum og identitet for os. Sporten udgør i denne optik et middel til fortolkning dels af vor omgivende historie, dels vor livshistorie.

Et andet – med rette – meget rost værk er den unge svenske etnolog Fredrik Schougs doktorafhandling: *Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism*. Stockholm/Stekar: Symposion. Dette værk om noget demonstrerer, hvor vellykket det er, når en forsker både formår at trænge ind i idrættens særegne væsen og samtidig gøre sig fri af hjemmeblindhedens klicheer. Tesen i bogen er, at sportens tendens til elephantiasis og stadig større dimensioner ledsages af et stærkt ønske om at komme idrætsfolket nært: vi vil kende dem ind i de mest intime kroge og ønsker frem for alt at se dem som »ganske almindelige mennesker«. Ønsket om nærhed flankerer sportsverdenens tiltagende fjernhed og megalomani.

Evnen til at anskue idrættens væsen indefra kommer også fint til udtryk i: *The South Atlantic Quaterley's* temanummer »Real Sport« (vol. 95: 2) med bidrag af en kirkehistoriker og indtil flere litterater. Materialet er ganske vist stort set amerikansk, men der er dog også en fin artikel om engelsk cricket og skønlitteratur, og

frem for alt imponeres man af sensibiliteten og den empiriske dybde i analyserne, således at bogen også er god at få metodisk forstand af.

Sporten og det nationale er ikke et nyt tema. Nyt inden for den idrætshistoriske verden er derimod, at man nu ikke længere kun bruger gymnastik som eksempel på, at sporten indgår som del af nationsbyggeriet. Vic Duke og Liz Crolley's ganske vist lidt overfladiske bog: *Football, Nationality and the State*. London: Longman, viser, hvorledes fodboldspillet rundt om i de europæiske lande også har været nationalt identitetsskabende.

Den kulturelle og identitetsskabende funktion ved fodbolden er ligeledes i fokus i Stephen Wagg (red.): *Giving the Game Away. Football, Politics and Culture on Five Continents*. London og New York: Leicester University Press. Set fra en dansk synsvinkel er der et interessant studie af Zambia, hvor en dansk træner for nogle år siden havde så stor succes. Derudover er der en god gennemgang af situationen i Østeuropa før og efter kommunismens sammenbrud. Latinamerika behandles ligeledes.

Et interessant studie om eksport af såvel fodbold som identitet er Gunnar Perssons: *De första proffsen, Svenska fotbollsspelare i New York 1918-1939* (1996), hvor man følger svenske udvandrere, der i 1920'ernes New York kunne tjene penge som fodboldspillere. Under depressionen i 1930'erne blev fodboldspillet derimod et middel til at overleve. Bogen skildrer derudover, hvorledes flere generationer af svenske fodboldspillere samledes under svensk flag for at spille »landskamp« mod hold fra de andre nordiske lande – en hidtil ukendt side af idrættens kulturhistorie.

Den bedste bog om fodbolden på dette kontinent er Tony Mason: *Passion of the*

People? London: Verso. Her har den gamle mester skrevet sin måske bedste bog nogensinde, baseret på masser af primærmateriale og med et overmåde stort kendskab til både politiske, økonomiske og sociale forhold. Lidt overraskende, måske, er ikke Brasilien, men Argentina mest i centrum. For kendere er der masser af godbidder, men bogen kan også anbefales til nybegyndere.

En af de allermest interessante bøger inden for vores områder – fordi den sammenfatter så meget af det ovenstående – er John Bale og Joe Sang: *Kenyan Running. Movement Culture, Geography and Global Change*. London: Frank Cass. Bogen er i sit opgør med essentialisme og biologisme et godt eksempel på, hvad en konstruktivistisk kulturanalyse af sport formår. Bogen gennemhuller de mange myter om de kenyanske løbere. De mest racistiske (eller etniske, som det hedder nu om dage) flovser bliver pillet fra hinanden, men også de opfattelser der vidner om geografisk determinisme. Den også herhjemme så hyppigt fremførte myte om, at de kenyanske løberes succes skulle være forårsaget af, at de løber til skole i det kenyanske højland, kan tilbagevises. De undersøgelser, der ligger til grund for disse vidtløftige vildfarelser, er helt enkelt ikke præcise nok, end ikke i traditionel positivistisk henseende.

Mindre eksotisk – måske – er *Ethnologia Scandinavica's* temanummer for årgang 1997 om krop, bevægelse og identitet. Det gennemgående tema er, at identitet ikke er et hovedanliggende, men et kropsanliggende. Det er ikke noget, man har, men noget man får. I takt med at klasseforskelle og andre socio-kulturelle distinktionstyper taber i værdi, dukker der andre typer af udskilning op: smag og bevidsthed suppleres af handling, køn og bevægelsesevne, hvor identitet og selvfor-

ståelse er under permanent bearbejdelse og revision. Et gennemgående synspunkt er, at moderniteten indebærer en intensivering og ikke en disciplinering af kroppen.

Desuden er der kommet et par bøger om håndbold. Den ene, Bjarne Andersen m. fl.: *Holdbold – om spillenes historie, udvikling, kvaliteter og pædagogik*. Aarhus: Systime, handler ikke i første række om idrættens historie og kultur, men er snarere en velskrevet sociologisk og pædagogisk publikation med indbydende fotografier – ikke desto mindre er den godt forsynet med historisk baggrund, ligesom det historiske perspektiv på glimrende vis kommer til syne i gennemgangen af spiludviklingen. – Den anden, Niels Kayser Nielsen (red.): *Håndbold i 100 år – et overblik*. København: DHFs forlag, viser, at håndboldspillet (formodentlig) er en dansk opfindelse, og at Holger Nielsen (formodentlig) må dele æren herfor med lærer Ernst fra Nyborg. Der tegnes et billede af samtiden omkring 1900 og af spillets to danske igangsættere: R. N. Ernst i Nyborg og Holger Nielsen i Ordrup. Desuden trækkes der linjer til tysk, czekisk og svensk håndbold i de første årtier af det 20. århundrede samt nazificeringen af håndboldspillet i Tyskland. Endvidere portrætteres den hjemlige håndbolds historie, herunder diskussionen om spillet i DDG og DDSG&I i mellemkrigstiden. Bogen rummer også en komplet oversigt over danske, nordiske og internationale turneringer for såvel mænd som kvinder samt en gennemgang af håndboldens regler og spiludvikling. Endelig er bogen forsynet med en statistik-del.

Ikke blot håndbolden har rundet de 100 år, det har ligeledes DGI's og Skyttebevægelsens talerør *Dansk Ungdom og Idræt*, der har benyttet jubilæumsåret til påny at antage det oprindelige navn *Ungdom og Idræt*. Det velredigerede jubi-

læumsnummer »Frie ord i 100 år«, udgivet som ordinært nr. 7/97, indeholder en række historiske tilbageblik om såvel idrætten som talen om idrætten og folkeoplysningen. Artiklerne behandler kun et fåtal af de temaer, der med udgangspunkt i det 100 år gamle blad kunne tematiseres – idéen til at dykke ned i materialet er hermed givet videre.

Ungdom og Idræt havde en overgang i 1920'erne en kvindelig medredaktør Jørgine Abildgaard. Om hende kan man få meget at vide i Klara Aalbæk Korsgaard veloplagte bog: *Anna og Jørgine. En historisk fortælling om to kvinder, deres gymnastik og deres højskole* (1996). De to grundlæggere af Snoghøj Gymnastikhøjskole prægede på afgørende vis kvindegymnastikken i Danmark i perioden fra 1925 til 1950'erne. Med indlevelse fortælles om kvinderne, om gymnastikken, om Jørgines forhold til det religiøse – Snoghøj var den eneste højskole med en kirkesal – samt om det dramatiske brud mellem de to kvinder. Der fortælles også om det tætte forhold til Sønderjylland og til Sydslesvig, hvortil mange dansksindede Snoghøjkvinder tog for at virke for udbredelsen af dansk kultur og dansk gymnastik. Om enkelte af disse kan man læse mere i Allan Bengtsson og Lars N. Henningsens: *Vandrelærere – rejssende i dansk kultur* (1996). I bogen berettes blandt andet om Anna Büchert fra Nørre Hostrup, der efter et ophold på Snoghøj kom til at virke som kvindelig vandrelærer med speciale i kjolesyning og gymnastik. Men man kan også følge vandrelærer Niels Kjems betydningsfulde arbejde for både at organisere vandrelærernes arbejde og for at udbrede dansk-svensk gymnastik i Sydslesvig. En vandrelærer tog på cykel med bus eller med tog ud, hvor der i tiden efter 1920 ikke var danske skoler. Der var tale om idealister i folkeop-

lysningens tjeneste – for eksempel opterede sønderjyden Niels Kjems for at undgå problemer med øvrigheden for Tyskland for i 1922 at blive »sydslesviger«, det vil sige, han valgte at blive tysk statsborger for at tjene danskheden i Sydslesvig.

Flere af vandrelærerne måtte under 2. verdenskrig mod deres vilje trække i tysk uniform. Nazisterne indkaldte også den ældre Niels Kjems til at fungere som fangevogter, enkelte andre af betydning for idræts- og kropskulturhistorien slap for at gøre tjeneste for nazisterne. En af disse Rudolf Laban analyseres i Lilian Karina og Marion Kants gedigne værk: *Tanz unterm Hakenkreuz* (1996). Med udgangspunkt i hidtil ubenyttet materiale analyseres danssekunsten – specielt Labans og Mary Wigmans – i Det tredje Rige, og der stilles et stort spørgsmålstejn ved, om den virkelig var så upolitisk, som det ofte er hævdet. Interessant er især analysen af netop Rudolf Labans virke i Tyskland fra 1933 til flugten til London i 1937. En periode, der i den hidtidige Laban-forskning har været tabubelagt. Man kan således på en mere kvalificeret måde igen rejse diskussionen om kropskulturers immanente politiske betydning – er bestemte politiske tydinge knyttet til bestemte kropskulturers bevægelsesmønstre, eller er disse – som ofte hævdet om sportens bevægelsesmønstre – neutrale, og blot blevet misbrugt i en bestemt iscenesættelse!

En anden tysk udgivelse bør fremhæves: *Schneller, Höher, Weiter* (1996) redigeret af Hans Sarkowicz, som indholder 31 bidrag fra Tysklands bedste sportshistorikere. Antologien er en redigeret udgave af foredrag om idrættens historie, der har været sendt i Hessischen Rundfunk. Populært og kortfattet kommer man rundt om emner som »Sport bei den Ureinwohnern Amerikas« og »Von der Badekultur zur Freizeitgesellschaft«, »Sportlegenden« samt anfægtelser over den moderne sport i form af artikler som »Gegen die Doppelmoral. Fünfzehn Thesen für eine neue Fairneßkultur« og »Warum ich kein Sieger sein will«. Antologien er således også et kvalificeret debatindlæg med desværre en i Danmark efterhånden begrænset læserskare.

Sidst, men absolut ikke mindst bør udgivelsen af Per Jørgensens ph.d.-afhandling *Ro, Renlighed, Regelmæssighed – Dansk Idræts-Forbund og sportens gennembrud ca. 1896-1918* (1997) fremhæves. Den gedigne fremstilling påviser, hvorledes ideologi, indretning og formål i Dansk Idræts-Forbund omkring århundredeskiftet ikke var forskellig fra dem, der var i en række andre halv- og heloffentlige organisationer. Det bevidste ideologiske formål var idealt demokratisk. Det ubevidste var at skabe selvdisciplin og selvkontrol hos medlemmerne. Også idrættens organisationer såvel som idrætten selv har en flertydig funktion – det er ikke altid et enten eller!